

Виклики війни для музеїв України

Олена Ключниченко

Бакалавр кафедри музеєзнавства та пам'яткознавства. КНУ імені Тараса Шевченка вул. Володимирська, 60, Київ 01033, Україна, e-mail: looky300looky@gmail.com, ORCID: 0009-0001-2454-1851.

Музеї в Україні виконують важливу роль у збереженні історичної та культурної спадщини, включаючи збереження національної історії, традицій та культури. Водночас, війна має великий вплив на культурну спадщину України, зокрема провокує знищення музейних колекцій, архівів, пам'яток культури та історичних місць.

Дослідження викликів війни для музейної справи України в 2023 році допомагає в з'ясуванні того, які саме артефакти та колекції постраждали від війни, які були збережені та які зараз потребують відновлення. Крім того, дане дослідження допоможе виявити можливі шляхи покращення збереження культурної спадщини. Метою дослідження є аналіз викликів війни для музеїв України. Об'єктом дослідження є теоретичні аспекти вивчення діяльності музеїв під час війни. Предмет роботи: виклики війни для музеїв України.

Ключові слова: музей, війна, захист музейних установ, «музейний фронт», артефакт.

Вступ

Музеї відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини, сприянні освіті й розумінню своєї культури, та в цілому культур різних країн, часів, цивілізацій тощо. Музеї є охоронцями історії, мистецтва і цивілізації, оскільки вони збирають, зберігають і демонструють артефакти, які представляють наше минуле і сьогодення. Музеї, як охоронці культурної спадщини, безпосередньо взаємодіють із суспільством. Будучи соціокультурними інститутами суспільства, музеї «з'єднують» воедино через соціокультурні процеси покоління людей, їхню духовність, гідності, патріотизм. Однак музеї не застраховані від впливу війни та конфліктів, які можуть загрожувати їхньому існуванню та ставити під загрозу їхні колекції.

Зараз Україна, яка завжди зберігала і зберігає нині у собі багату історію та культуру знову відчуває на собі всі жахи та виклики війни. Музейні колекції та історичні будівлі країни зазнають великих втрат, включаючи історичні цінності та артефакти від руйнівних воєнних дій, зокрема під час Другої світової війни та нинішньої з Росією. Внаслідок цього культурній спадщині України та світу було завдано незворотної шкоди, наслідки якої відчувають не лише українці, а й міжнародна спільнота.

Звичайно, виклики з якими стикаються музеї України під час війни є складними. Захист колекцій у надзвичайних умовах, забезпечення безпеки персоналу та відвідувачів та збереження цілісного стану самих музейних будівель та приміщень. Зараз музеї України повинні долати ці випробу-

вання та адаптуватися до ситуації у якій опинилась уся країна.

Дивлячись на те, яку важливу роль музеї відіграють у збереженні та популяризації культурної спадщини та її цінностей, важливо дослідити виклики та заходи які можна вжити для їхнього захисту та зробити внесок у постійний діалог про важливість збереження культурної спадщини та роль музеїв у часи конфлікту.

Пам'яткоохоронне законодавство у захисті музейних установ та історичних пам'яток України

Висока якість збереження культурної спадщини — відмітна риса культури високорозвинених націй. Виховати молодь у повазі до різноманіття культурних традицій — актуальна задача сьогодення. Потрібно виробити ефективні форми протидії проявам вандалізму і невмотивованої агресивності проти спадщини інших народів.

Культурні цінності користуються захистом під час війни з урахуванням двох установ. Оскільки культурні цінності зазвичай є цивільними об'єктами за своєю природою, на них поширюються загальні положення гуманітарного права, що захищають громадянську власність.

З іншого боку, спеціальний захист культурної спадщини всіх народів, закріплений Гаазькою конвенцією 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту та Додатковими протоколами 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року, став частиною звичайного міжнародного права (Другий Протокол До Гаазької

Конвенції, 1954).

Існує ще цілий ряд громадських благодійних організацій, що безпосередньо чи опосередковано займаються питаннями збереження спадщини. Це, зокрема, організації:

1. Український комітет Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS) 1994 р. Україна приєдналася до ICOMOS. Сьогодні Український комітет ICOMOS об'єднує понад 150 фахівців (Катаргіна, 2018);
2. Український Фонд культури;
3. Національна спілка краєзнавців;
4. Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. О. Гончара;
5. Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000»;
6. Історико-просвітне товариство «Меморіал» та ін.

Положення Конвенції «Про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини» (1972 р.) зазначають необхідність активізувати міжнародне співробітництво в галузі охорони пам'яток.

Найбільш потужною неурядовою організацією є Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, створене у 1966 р. Мета організації «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури» — збереження, реставрація, вивчення

пам'яток, додержання законодавства про їх охорону і використання.

З 1995 р. Україна стала членом вищезгаданого Міжурядового комітету UNESCO із сприяння поверненню культурних цінностей.

В 1999 році був прийнятий закон «Про вивезення ввезення та повернення культурних цінностей». А також створено уповноважений державний орган — Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей за державний кордон України при Міністерстві культури України.

В Україні було створено Державну службу охорони культурної спадщини, яка згодом була реформована в національну, а також перетворено Міністерство культури і мистецтв в Міністерство культури і туризму, а згодом в Міністерство культури. Хоча такі зміни давно назріли, адже розвиток пам'ято-охоронної справи дедалі тісніше пов'язується з туристичною індустрією.

На початку 21 ст. відбулось продовження позитивних змін у сфері охорони пам'яток. Були затверджені такі закони: «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» (2005 р.), Про внесення змін до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2006 р.) та ін. Участь неурядових організацій в охороні культурної спадщини регулюється Законом України «Про охорону культурної спадщини», іншими законодавчими актами, а також статутами цих організацій. Держава охороняє права та законні інтереси

громадських об'єднань у сфері культури, сприяє створенню умов для виконання ними статутних завдань. Закон «Про охорону культурної спадщини» не тільки закріплює права Товариства на проведення громадського контролю за станом пам'яток та роботою відповідних державних служб, а й зобов'язує органи виконавчої влади, місцевого самоврядування надавати йому всіляку підтримку в здійсненні своїх повноважень (Про Охорону Культурної Спадщини, 2000).

Закон «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), у свою чергу, нормує відносно, які стосуються захисту археологічної спадщини України. Ця спадщина є невід'ємною складовою світової культурної світу та є унікальним та цінним джерелом інформації про історію та минуле. Закон також визначає права та обов'язки дослідників археологічних пам'яток (Про Охорону Археологічної Спадщини, 2004).

Удар війни по культурній сфері України

Музейна та культурна сфера України постраждала як і від рук окупантів, так і від їх зброї, ракетних ударів та ворожої авіації. Музейні установи на окупованих територіях зазнали не лише мародерства. Багато будівель, які представляють особливу культурну цінність для української спадщини були пошкоджені частково, а деякі зруйновані. Серед них: навчальні заклади, музейні установи, бібліотеки, театри та ін. (Палієнко 2022, с. 29).

Одним із прикладів установ, що зазнали шкоди від російської агресії є Меморіальний будинок Григорія Сковороди, що розташований у Харківській області. Постра-

ждав від ракетної атаки та пожежі, внаслідок цього. Було пошкоджено фасади будівлі де прожив своє життя відомий на увесь світ український поет, письменник та філософ Григорій Савич Сковорода (BBC News Україна, 2022). Також від ракетного вогню було знищено експозицію музею, що там знаходився. Варто згадати і про музей імені В. В. Тарновського, який є одним із найдавніших історичних музеїв в країні, заснування якого датується 1896 р. Даний історичний музей, що знаходиться на Чернігівщині, зазнав авіаударів з боку Росії. Були пошкоджені частина експозиції, фасади та вікна. Так само постраждав від вибухової хвилі ракетного удару і Одеський національний художній музей, що розташований у колишньому палаці Потоцьких-Наришкіних. В основному було пошкоджено вікна та двері. В свою чергу, по Художньому музею імені А. Куїнджі удар був завданий двічі. В перший раз ворожі війська влучили у стіну музею, а згодом повторний удар був завданий по даху, в результаті чого були пошкоджені вікна, двері та стіни. Проте після удару не відбулось пожежі, що посприяло збереженню деяких експонатів.

Одним із відомих палацових комплексів Запоріжжя, що був заснований у кінці XIX ст., є Садиба Попова. Стіни цієї споруди опинились під артилерійськими обстрілами та в результаті зазнали тяжких пошкоджень. Була зруйнована вежа, яка є пам'яткою історії місцевого значення. Великою втратою для мистецької спільноти стало знищення панського маєтку XIX ст. в Іванкові, Київська область, у якому розташовувався історико-краєзнавчий музей. У ньому зберігалася колекція картин української народної художниці Марії Оксен-

тївни Примаченко, яка відома на увесь світ своїми витворами у стилі «наївного мистецтва». Після російського обстрілу полум'я охопило маєток, через що, працівникам вдалось врятувати лише половину надбань музею. Трагічні наслідки від російських бомбардувань можна побачити і на прикладі інших краєзнавчих музеїв України (Котубей, 2022). Наразі відомо про пошкодження таких музеїв: Маріупольський краєзнавчий музей, Бородянський краєзнавчий музей, Краєзнавчий музей в Охтирці, Ізюмський краєзнавчий музей та ін. У кожному із закладів були пошкоджені фасади, вікна, двері та інтер'єри, а також у деяких, частково, експозиції.

Під час війни Україна стала свідком знищення та пошкодження безлічі пам'яток культури та історії. Відштовхуючись від інформації, наданої Міністерством Культури України, на даний момент, більше 1 тис. об'єктів культурної інфраструктури, в число яких входить більше 60 музеїв постраждали від війни. У майбутньому процес відновлення на повернення надбань культури буде складним та тривалим але це важливий крок на шляху до зміцнення національної ідентичності України на міжнародній арені.

Проблеми функціонування музеїв на окупованих територіях

Загарбники протизаконно вилучили із музеїв на тимчасово окупованих ними територіях України десятки тисяч експонатів — від античного скіфського золота до сучасних авангардних творів. Вважається, що це найбільше викрадення творів мистецтва з часів Другої світової війни, за інформа-

цією, поданою газетою New York Times.

За даними прокуратури та даними музеїв України, лише в Херсоні росіяни викрали понад 15 000 предметів мистецтва та об'єктів історичного значення. За відомими даними, окупанти пограбували або повністю знищили понад 30 музеїв, у тому числі у Маріуполі, Мелітополі та Херсоні. Ці цифри відносяться лише до тієї частини культурних цінностей, вилучення яких документально зафіксовано, тому очікується, що насправді масштаби розкрадань значно більші. За свідченнями очевидців (охоронців та співробітників музеїв) мародерство мало централізований і системний характер, вилучення експонатів проходило під видом евакуації експонатів росіянами. Тікаючи з Херсона у жовтні 2022 року росіяни пограбували два найбільших музеї Херсонської області: обласний краєзнавчий та обласний художній.

Херсонський краєзнавчий музей заснований у 1890 році, є одним з найстаріших, його експозиція формувалася з кінця 19-го — початку 20-го століття, зберігає тисячі експонатів, які свідчать про багату історію і культуру Херсонщини. Експозиції музею розміщені в декількох будинках (головна будівля, літературний відділ, природознавчий відділ і Каховська філія в сучасній будівлі). У фондах музею зберігалось понад 173 тис. предметів, з них в експозиції перебувало 10 тисяч. Працює чотири тематичні відділи. В історичному відділі музею представлені прикраси з епохи скіфів, античні монети, а також колекції холодної та вогнепальної зброї з XVI по XX століття. Відділ етнографії пропонує можливість дізнатися більше про історію Херсонщини. Особлива

увага тут приділена постатям Потьомкіна і Суворова, які були пов'язані з заснуванням та розбудовою міста. Херсонський краєзнавчий музей є важливою культурною інституцією міста та регіону, яка допомагає зберегти історичну спадщину та виховувати громадську свідомість про культурну спадщину Херсонщини.

Директор цього музею Тетяна Братченко під час окупації на Херсонщині пішла на співпрацю з Росією. У медіа просторі повідомлялось про те, як вона публічно висловлювала підтримку окупації Херсона та діяльності «Єдиної Росії» у місті. Також у музеї стверджують, що росіянам могли сприяти близько 10 співробітників установи. Йдеться про працівників, які мешкали в музеї під час пограбування.

Враховуючи методи перевезення предметів із Херсонського музею, варто зазначити, що російські військові невдало приховували свою злочинну діяльність під виглядом «евакуації». «З 31 жовтня по 3 листопада окупантська «влада» завезла до музею три-чотири десятки людей, які виносили витвори мистецтва та оргтехніку — все, що

бачили, все, до чого дотягувалися їхні руки, що заграбують. Про делікатне ставлення до старовинних раритетів навіть не йде — картини не пакували спеціальним чином для перевезення, а замотували в якусь ганчірку», — зазначили у музеї.

У листопаді цього ж року іспанське видання *El País* повідомило, що Херсонський краєзнавчий музей поряд із художнім музеєм було розграбовано Російською армією, а експонати вивезено у напрямку Криму. Згодом поширилась інформація про те, як виглядає краєзнавчий музей після російської окупації, особливу увагу привернули фотоматеріали, на яких можна було побачити розграбований музей, з порожніми стендами та розбитими вітринами у залах (*EL PAÍS English*, 2023) (рис. 1).

Поряд з краєзнавчим музеєм у Херсоні також знаходиться відомий художній музей. Його будівля розташована в центрі міста й має давню історію. Місцеві жителі вважають його символом обласного центру через його цікаву архітектуру початку ХХ століття. Цей музей був відкритий з 1978 року. До повномасштабного вторгнення колекція

Рис. 1. Розграбування Херсонських музеїв.

Fig. 1. Robbery of Kherson museums.

музею налічувала понад 12000 примірників різних витворів мистецтва. Херсонський художній музей вважають одним із найцікавіших в Україні. У ньому можна було побачити колекції з витворів мистецтва XVII-XXI століть, що мали різноманітне походження. Картини Олексія Шовкуненка, відомого українського художника, містились у музеї у кількості понад 150 робіт. Також в експозиції музею були представлено багато творів й інших відомих митців, художників й іконописців XVII-XX століть.

Мелітопольський міський краєзнавчий музей був заснований у 1921 році, у місті Мелітополь Запорізької області. Музей налічував у своїй колекції безліч цінних артефактів і антикваріату, одягу, що показував різноманітний колорит районів цієї області, а також, старовинні фотоматеріали, документи та писання. Музей активно проводив різні виставки, покази та експозиції що розповідали про історію регіону. Колекції установи мали різноманітний характер і тематику. Тут можна було ознайомитись із природознавчим фондом Мелітопольщини. За довгий період роботи музею, велику увагу відвідувачі приділяли багатій нумізматичній колекції. Окрім золотих монет, вона включала в себе медалі, ордени, печатки, паперові грошові знаки та ін. Під час повномасштабного вторгнення музей опинився під атакою окупантів, які намагались вивезти цінні експонати за межі країни. На жаль, ця спроба познущатись над українським музейним фондом є лише однією із десятків. Під час окупації Мелітополя у найперші дні війни, росіяни влаштували терор міста. Згодом руки загарбників дістались і до скарбів краєзнавчого

музею, звідки вони були викрадені та, за повідомленнями містян, ймовірно прямували до окупованого півострову Крим (Суспільне, 2022). З початку наступу, міська влада та співробітники музею доклали великих зусиль на те, щоб вберегти колекцію скіфського золота, надійно сховавши його від загарбників. Хоча це і створило перешкоди на шляху у окупантів, зберегти цінності не вдалось, так як російські військові заручилися підтримкою та допомогою колаборантів. За інформацією із медіа стало відомо про зникнення із колекцій музею первісних знахідок скіфського золота, що були виявлені у 1950-ч роках у Мелітопольському кургані. Наразі більшість одиниць скіфського золота перебувають у Національному музеї історії України, але саме у музеї Мелітополя, за даними фахівчині зі скіфської культури, провідної наукової співробітниці Скарбниці Національного музею історії України (НМІУ) Оксани Ліфантій, знаходилося 196 артефактів, місцезнаходження яких зараз виявити неможливо. За інформацією Кримськотатарського ресурсного центру, було викрадено також пам'ятки сарматського та гунського періоду, наприклад, унікальну золоту гунську тіару, інкрустовану дорогоцінним камінням, якому півтори тисячі років. Це вважається другою спробою з боку країни-агресора привласнити скіфське золото, знайдене в Україні. Так, за часів СРСР, Росія прагнула вивезти нову, на той час, археологічну знахідку на свою територію.

Роль війни у розвитку музейної справи в Україні

Музеезнавці, працівники музеїв та усі хто пов'язаний з цією сферою змушені кожен

день стикатися з темою війни та її наслідками, в цей час вони не лише намагаються захистити своє життя, але також здійснюють неймовірні зусилля, щоб врятувати цінні музейні експонати, відкривати нові культурні та освітні заклади та здійснювати багато інших подій, щоб зберегти історичне та культурне надбання своєї країни.

Прикладом змін у музейній справі України за часів війни можна вважати впровадження заходів діджиталізації музейних фондів, наприклад у вигляді створення електронної системи реєстру Музейного фонду України. Руйнівні процеси війни показали важливість, і іноді навіть необхідність у застосуванні інноваційних технологій, що можуть допомогти у збереженні предметів мистецтва, полеглих відстеження їх переміщень. «Реалізація цього проєкту дозволить розуміти статус та місцезнаходження кожного об'єкту, зробить автоматизованою підготовку документів для переміщення, створить інтегрованість з іншими реєстрами держави та європейськими культурними спільнотами. Працюємо задля збереження нашої спадщини», — поділився Олександр Ткаченко, з приводу «Впровадження електронної системи реєстру Музейного фонду України» розпочатого Міністерством культури та національної спадщини Польщі та Міністерством культури та інформаційної політики України.

На момент лютого місяця 2023 року було відкрито низку музеїв різних профілів та експозицій у вже існуючих музеях, деякі з них мають саме військову тематику. Вже зараз музеї починають збирати колекції, приймати експонати з передової.

Музей у Кропивницькому експозиція якої присвячена подіям з поля бою, розташований у громадському просторі «Кроп:hub». Цей музей вміщує у своїй колекції військові трофеї з Луганської, Донецької, Харківської та Херсонської областей, які були зібрані починаючи з 2014 року. У 2022 році до колекції було додано нові предмети, такі як: одяг, частини ракет, дронів та гелікоптерів тощо.

Також у Львівському музеї «Територія Терору», як зазначила директорка Ольга Гончар: «Наш музей «Територія Терору» поки що просто приймає експонати з передової. Проте в нас була виставка фотографки Вери Бланш, яка документувала перші дні війни на Київщині. Її історію про літак ми доповнили парашутом. Парашут був з російського винищувача, який збили наші ЗСУ на Луганщині. Тобто ми потихеньку теж починаємо це використовувати.»

Наразі перед музеями постають нові виклики. Збирання доказів, фіксація історії та багато іншого, і саме збирання та відтворення подій які відбуваються в Україні зараз, надають можливість суспільству рефлексувати, спілкуватися про свої емоції, душевний стан, травми. Українські культурні установи після початку широкомасштабного вторгнення Росії продемонстрували, що вміють адаптуватися, дбати про спадщину, допомагати культурній спільноті та всім нужденним українцям.

Війна мала вплив і на характер експозицій. Вочевидь, саме військовій тематиці приділена особлива увага музеїв України. Проводяться виставки із експонуванням реальної військової техніки, амуніції, та

предметів, що часто використовуються на фронті.

Музей вперше створив офлайн-проект про війну в реальному часі та презентував світові виставку під назвою «Україна — розп'яття» (рис. 2).

Рис. 2. Офлайн-проект «Україна – розп'яття».

Fig. 2. Offline project «Ukraine – Crucifixion».

Цей проект є унікальним у музейній практиці світу тому, що він відбувається в реальному часі під час війни. Експозиція представлена в виставковому центрі Музею і привертає увагу відвідувачів з усього світу.

Наприкінці березня розпочалась робота з формування музейної колекції, для цього була створена експедиційна група працівників музею які вирушили до звільнених територій після російської окупації які стали свідками страшних наслідків цієї війни. Тепер завдяки унікальним предметам та фотографіям можна достовірно передати реалії цієї війни усьому світу.

Експозиція представляє собою артефакти актуального зіткнення, яке продовжується і зараз. Серед цих артефактів можна відзначити карту захоплення Києва дивер-

сійними групами та широкий арсенал зброї, якою агресор знищує нашу країну. За допомогою цих предметів виставка надає об'єктивний опис поточної війни.

Висновки

Проаналізувавши виклики, з якими стикаються українські музеї під час війни, можна зробити висновок, що війна створила низку труднощів для збереження та експонування культурної спадщини. Руйнування інфраструктури, переміщення населення та брак фінансування є одними з основних викликів, з якими стикаються музеї в Україні. Триваюче насильство і нестабільність також ускладнюють роботу музеїв і продовження їхньої важливої культурної діяльності. Незважаючи на ці виклики, багато музеїв в Україні продовжують прагнути зберегти свою спадщину та демонструвати світові історію своєї культури. Важливо, щоб міжнародна спільнота підтримувала ці зусилля, надаючи фінансування та ресурси, щоб допомогти цим музеям процвітати в умовах конфлікту, адже військові дії, що тривають, також ускладнили для музеїв придбання нових експонатів або збереження існуючих, оскільки фінансування часто перенаправляється на інші нагальні справи.

Незважаючи на ці виклики, музеї в Україні продовжують відігравати життєво важливу роль у збереженні культурної спадщини країни. Вони слугують важливими сховищами історичних знань і надають можливість громадськості оцінити та дізнатися про багату культурну спадщину України. За належної підтримки та ресурсів українські музеї можуть продовжувати про-

цвітати і сприяти культурному розвитку країни.

Збереження культурних артефактів під час війни є надзвичайно важливим для музеїв в Україні. Ці артефакти не лише важливі для культурної спадщини країни, але й слугують нагадуванням про її минуле, сьогодення та майбутнє. Вони також можуть відігравати вирішальну роль у процесі післявоєнного відновлення, надаючи відчуття єдності та збереження власної ідентичності населення. Крім того, культурні артефакти часто мають значну економічну цінність, сприяючи розвитку важливої туристичної індустрії. Тому музеї в Україні повинні докладати всіх зусиль для захисту своїх колекцій, навіть під час війни, оскільки вони є безцінною частиною національної ідентичності та історії України.

Література

Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (1954). Офіційний вебпортал Парламенту України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_r001-99#Text.

Закон України «Про охорону археологічної спадщини». Офіційний вебпортал Парламенту України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>.

Закон України «Про охорону культурної спадщини». Офіційний вебпортал Парламенту України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.

Катаргіна, Т.І. 2018. Міжнародна рада з питань охорони пам'яток і визначних місць. *Енци-*

клопедія Сучасної України. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-6ic5129>.

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Офіційний Вебпортал Парламенту України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text.

Котубей, О. 2022. Охоронець з дружиною вивели під обстрілами: як врятували полотна Марії Примаченко в Іванкові. *Суспільне Новини*. Режим доступу: <http://surl.li/ltrgj>.

Музей «Територія Терору». Режим доступу: <https://museumterror.com/>.

Національний Музей Історії України. Режим доступу: <https://nmiu.org/>.

Палієнко, М. 2022. Українські архіви, війна і збереження національної ідентичності. *Архіви України*, Вип. 1, № 330 (2022), с. 12-38, <https://doi.org/10.47315/archives2022.330.012>.

Суспільне. 2022. Військові РФ грабують музеї та приватні колекції на Херсонщині, викрадене вивозять до Криму — ГУР. *Суспільне Новини*. Режим доступу: <http://surl.li/ltrhk>.

Теліженко, С. (ред.). 2020. *Археологічні пам'ятки і війна. Пам'ятка з охорони культурних цінностей для військовослужбовців ЗСУ*. К.: Спілка археологів України, <https://www.academia.edu/77162779/>.

BBC News Україна. 2022. Знищення музею Сквороди. Українці порівнюють Росію з ІД і закликають виключити з ЮНЕСКО. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61362020>.

Because of russian aggression, 1,464 objects of cultural infrastructure have already been damaged in Ukraine. Міністерство культури та інформаційної політики України. Режим доступу: <https://mkip.gov.ua/news/9129.html>

EL PAÍS English. 2023. <https://english.elpais.com/>.

References

Second Protocol to the Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (1954). Official web portal of the Parliament of Ukraine (in Ukrainian). Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text.

Zakon Ukrainy «Pro okhoronu arkheolohichnoi spadshchyny» (On the protection of archaeological heritage). Official web portal of the Parliament of Ukraine (in Ukrainian). Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>.

Zakon Ukrainy «Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny» (On the protection of cultural heritage). Official web portal of the Parliament of Ukraine (in Ukrainian). Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.

Katargina, T.I., 2018. International Council on Monuments and Sites. Encyclopedia of Modern Ukraine (in Ukrainian). Access mode: <https://esu.com.ua/article-65129>.

Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Official web portal of the Parliament of Ukraine (in Ukrainian). Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text.

Kotubey, O. 2022. The guard and his wife were

taken out under fire: how Maria Prymachenko's paintings were saved in Ivankiv. Suspilne Novyny (in Ukrainian). Access mode: <http://surl.li/ltrgj>.

Museum «Territory of Terror» (in Ukrainian). Access mode: <https://museumterror.com/>.

National Museum of History of Ukraine (in Ukrainian). Access mode: <https://nmiu.org/>.

Palienko, M. 2022. Ukrainski arkhivy, viina i zberezhenia natsionalnoi identychnosti (Ukrainian archives, war and preservation of national identity). *Arhivi Ukraini*, Issue 1, No. 330 (2022) (in Ukrainian), <https://doi.org/10.47315/archives.2022.330.012>.

Suspilne. 2022. Russian military loots museums and private collections in Kherson region, stolen goods are taken to Crimea — GUR. Suspilne Novyny (in Ukrainian). Access mode: <http://surl.li/ltrhk>.

Telizhenko, S., 2020. *Arkheolohichni pamiatky i viina (Archaeological sites and the war)*. Kyiv: Union of Archaeologists of Ukraine (in Ukrainian). <https://www.academia.edu/77162779/>.

BBC News Ukraine. 2022. Destruction of the Skovoroda Museum. Ukrainians compare Russia to ISIS and call for expulsion from UNESCO (in Ukrainian). Access mode: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61362020>.

Because of Russian aggression, 1,464 objects of cultural infrastructure have already been damaged in Ukraine. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Access mode: <https://mkip.gov.ua/news/9129.html>.

EL PAÍS English. 2023. <https://english.elpais.com/>.

Challenges of War for Museums in Ukraine

Kliushnychenko Olena

Bachelor of the Department of Museum and Monument Studies. Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska Str., Kyiv 01033, Ukraine, e-mail: looky300looky@gmail.com, ORCID: 0009-0001-2454-1851.

Having analyzed the challenges faced by Ukrainian museums during the war, we can conclude that the war has created a number of difficulties for the preservation and exhibition of cultural heritage. Destruction of infrastructure, displacement of population, and lack of funding are some of the main challenges faced by museums in Ukraine. Despite these challenges, many museums in Ukraine continue to strive to preserve their heritage and showcase their cultural history to the world. It is important that the international community supports these efforts by providing funding and resources to help these museums thrive in the face of the conflict, as the ongoing hostilities have also made it difficult for museums to acquire new exhibits or preserve existing ones, as funding is often diverted to other pressing issues.

Despite these challenges, museums in Ukraine continue to play a vital role in preserving the country's cultural heritage. They serve as important repositories of historical knowledge and provide opportunities for the public to appreciate and learn about Ukraine's rich cultural heritage. With proper support and resources, Ukrainian museums can continue to thrive and contribute to the country's cultural development.

The preservation of cultural artifacts during the war is important for museums in Ukraine, because they serve as reminders of Ukrainian past, present, and future. They can also play a crucial role in the post-war reconstruction process, providing a sense of unity and preserving the population's own identity. In addition, cultural artifacts often have significant economic value, contributing to the development of an important tourism industry. Therefore, museums in Ukraine should make every effort to protect their collections, even during wartime, as they are an invaluable part of Ukraine's national identity and history.

Keywords: museum, war, protection of museum institutions, «museum front», artifact.